

Lars Nymark Heilesen, Bodil Abildgaard,
Merete Reimer Jensen og Elmo Due

Tavshedspligt og underretningspligt

Juridisk, psykologisk og pastoralteologisk belyst

FOLKEKIRKENS
UDDANNELSES- OG VIDENSCENTER

Lars Nymark Heilesen, Bodil Abildgaard,
Merete Reimer Jensen og Elmo Due

Tavshedspligt og underretningspligt

Juridisk, psykologisk og pastoralteologisk belyst

FOLKEKIRKENS
UDDANNELSES- OG VIDENSCENTER

Tavshedspligt og underretningspligt
Juridisk, psykologisk og pastorateologisk belyst

af Lars Nymark Heilesen, Bodil Abildgaard, Merete Reimer Jensen og Elmo Due

1. udgave 1. oplag, 2020

© Forfatterne og Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter, Aarhus 2020

FOLKEKIRKENS
UDDANNELSES- OG VIDENSCENTER

Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter
Farvergade 27 F 2.
1463 København K
www.fkuv.dk

ISBN: 978-87-90323-96-7 (web)
Grafisk tilrettelæggelse: D-Grafisk

Citater fra denne udgivelse skal ske med tydelig kildeangivelse

Indholdsfortegnelse

Forord.....	7
-------------	---

Lars Nymark Heilesen

Kan jeg stole på dig?

Den professionelt forpligtende relation i konfirmandstuen.....	9
--	---

Bodil Abildgaard

Tavshedspligt og underretningspligt.....	15
--	----

Merete Reimer Jensen

Blå mærker på krop og sind

Om forholdet mellem tavshedspligt og underretningspligt i præsters arbejde særligt med fokus på børns vilkår	19
---	----

Elmo Due

Tavshedspligtens pastoralteologi.....	25
---------------------------------------	----

Bilag	33
-------------	----

Retsregler

Uddrag af Danske Lov, Tjenestemandsløven, Retsplejeløven, Straffeløven,
Forvaltningsløven, Serviceløven

Forord

Med Danske Lov af 1683 og rødder, der retligt sikkert går meget længere tilbage, har præster haft særlig tavshedspligt mht., hvad de får betroet i lønligt skriftemål, altså i den fortrolige, sjælesørgelige samtale. Dog har Danske Lov én begrænsende bestemmelse: hvis det handler om ”forræderi eller ulykke”, altså en forbrydelse, som præsten kan forebygge, skal præsten tale, dvs. da har præsten ”anmeldepligt” for at bruge et moderne udtryk.

Med Servicelovens (1998) bestemmelser om underretningspligt er der kommet endnu en begrænsning til. I 2010 blev det fastslået, at præster i udførelsen af deres professionelle arbejde er underlagt ”skærpet underretningspligt”, når det gælder kendskab til eller grund til at antage overgreb mod børn og unge under 18 år. Præsten har ligesom andre offentligt ansatte her underretningspligt til de sociale myndigheder, og det gælder også det, som præsten måtte have observeret i den sjælesørgelige, fortrolige samtale.

Den særlige tavshedspligt har altid været præstens ”adelsmærke”. Det er derfor afgørende for præstens professionelle arbejde, at der er klar viden om regelsættet på området ”tavshedspligt og underretningspligt”, i kombination med en gennemrefleksion af, hvordan de to juridisk forpligtende forhold kan varetages, så lovmæssig beskyttelse af børn og unge opfyldes, og muligheden for den fortrolige samtale under den særlige tavshedspligt fortsat står åben, også for børn og unge.

Dette materiale vil være et undervisningsmateriale i den sammenhæng. Det er først og fremmest rettet mod folkekirkens præsteuddannelse (pastoralseminarieundervisningen og præsternes obligatoriske efteruddannelse), men også mod ”præstedannelsen” i den daglige praksis i folkekirken.

Det består af fire faglige artikler. Lektor, cand. theol. Lars Nymark Heilesen, Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter, rammesætter materialets tematik ved at udfolde det professionelle, pastoralteologisk forpligtende for præsten i en relationelt baseret kirkelig formidling til børn og unge i børnekonfirmandundervisningen og konfirmationsforberedelsen. Stiftskontorchef, cand. jur. Bodil Abildgaard redegør for Danske Lovs og Servicelovens bestemmelser om henholdsvis tavshedspligt og underretningspligt i forhold til aktuel præstepraksis. Psykolog, cand. psyk., specialist og supervisor i klinisk børnepsykologi og psykoterapi Merete Reimer Jensen tegner op, hvad der skal foranledige præsten til at foretage en underretning omkring børn og unges forhold, og hvordan den konkret foregår, og hun bidrager med en psykologisk gennemlysning af den kommunikative ramme for mødet mellem præst og børn/unge omkring det personligt vanskelige. Fængselspræst og fhv. lektor i Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter, cand. theol. Elmo Due udfolder med afsæt i den begrænsning, som underretningspligten har lagt ind i præstens tavshedspligt, hvordan

den særlige tavshedspligt for præstens vedkommende ikke kun er en juridisk begrundet bestemmelse, men først og fremmest en teologisk begrundet bestemmelse, som det pastoralteologisk er nødvendigt at værne om, funderet som den er i evangeliet om syndernes forladelse for enhver.

Målet er, at materialet både skal formidle det relevante, faglige stof på tematikken og samtidig være med til at kvalificere den reflekterende skønsomhed, som situationer omkring tavshedspligt og underretningspligt altid kræver for præsten i praksis.

*Folkekirken Uddannelses- og Videnscenter
Løgumkloster, den 1. november 2020
Lars Nymark Heilesen, lektor*

Kan jeg stole på dig?

Den professionelt forpligtende relation i konfirmandstuen

Af Lars Nymark Heilesen

Undervisning er relationelt arbejde

77 % af konfirmanderne i Danmark siger, at de er rigtig glade for deres konfirmationspræst¹, og i en undersøgelse foretaget af Det Sociale Netværk i 2018 og 2019 har konfirmanderne svaret, at de ud over de daglige, helt nære – forældre, venner, læreren – vil foretrække at tale med præsten frem for skolepsykologen, sundhedsplejersken eller egen læge, hvis de får det svært². Den relation, som etableres i konfirmandstuen mellem præst og konfirmand er forpligtende.

I en række undersøgelser af lærerkompetencer er elever blevet spurgt, hvad der er ”den gode lærer”. De fagligt stærke elever siger, at det er den lærer, som er fagligt kompetent og samtidig empatisk. De fagligt svage elever siger, at det er den lærer, der er empatisk og samtidig fagligt kompetent. Det bemærkelsesværdige er, at de to forhold for alle elever er kombineret. Fagligheden og relationskompetencen. Det er i mødet og udvekslingen mellem præst og konfirmand, at noget tegner sig som vigtigt, spændende, åbnende, engagerende og motiverende og relevant i konfirmationsforberedelsen. Det handler ikke kun om at være med, men om måder at være med på³. Undervisning er relationelt arbejde.

”... som en del af det kristne fællesskab”

Den kirkelige formidling er imidlertid i dobbelt forstand relationelt funderet. Den kongelige Anordning om Børnekonfirmandundervisning og Konfirmation (2014) pålægger præsten ansvar for at gøre konfirmanderne fortrolige med det elementære i den kristne tro og folkekirkens gudstjeneste i sammenhæng med at lære dem, ”hvad det vil sige at leve i en kristen tro og som en del af det kristne fællesskab”⁴. Fællesskabet har en fremtrædende plads i undervisningsmålet både som stof, præmis og ramme. Det er i sagens natur ikke noget, der bare kan udfoldes som teoretisk læringsstof. I konfirmandstuen og minikonfirmandundervisningen er det konstitutivt knyttet til praksis.

1 Schweitzer, s. 379

2 MindU, s. 9f; s. 10f

3 Poulsen, s. 219f

4 Anordning § 1 stk. 2

Det relationelle i den kirkelige formidling er altså ikke blot pædagogisk-filosofisk begrundet, men etisk-teologisk funderet. Præst og konfirmander er alle ”konfirmander for Vorherre”. De står ikke kun i et asymmetrisk lærer-elev-forhold til hinanden. Som døpte med den samme dåb i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn er de kaldt ind i et givende og forpligtende fællesskab med hinanden i menigheden. Læring forudsætter her dette særlige fællesskab.

Der er grund til med den skotske teolog John Swinton⁵ at spørge, om vi endda kun får kendskab til Gud dér, hvor vi samtidig relationelt er bundet til hinanden. Vi kan ikke se, række ud efter, røre eller føle Gud i verden. Vi er trods vores mange talenter ikke udstyret med en særlig sjette sans, som giver mennesker en direkte, konkret adgang til guddommelig erfaring og forståelse. Vi er henvist til den mulighed, som Gud selv med skabelsen, inkarnationen og Helligånden giver os i verden: den konkrete, kropsbårne relation til hinanden og vores verden, formidlet gennem de fem sanser, når vi synger, beder sammen, hører og læser, hvad andre har rakt videre til os (”Dette hellige evangelium skriver evangelisten Markus”), deler brød og vin, lytter i fællesskab til prædikenen, taler sammen om tro og liv og deler hverdag. I disse relationelt konstituerede sammenhænge i og uden for gudstjenesten kan vi til gengæld møde Gud og forstå, hvem Gud er for os, og først og fremmest forstå det med hinanden: *Vor far*, du som er i himlene. Gud er åbenbaret i relationen, uden at være identisk med den. Der er derfor grund til at spørge, om kendskab til og kundskab om Gud i Jesus ikke er et relationelt begreb frem for et intellektuelt begreb. Samspilsrelationen mellem konfirmanderne og mellem præsten og konfirmanderne indtager en betydningsfuld teologisk forpligtende plads i konfirmandstuen ud over den pædagogiske plads.

At forstå relationen ret

Den professionelle relation mellem præst og konfirmander skal forstås ret. Det giver anledning til at overveje forholdet mellem *person og rolle* for præstens vedkommende. Når konfirmanden går til præst, er det i tillid til, at præsten er den voksne og netop som voksen en, som barnet og den unge kan regne med, tro på og stole på.

Som person er præsten ligesom enhver anden forpligtet som et gudsskabt menneske og kristen-menneske. *I sin rolle som præst kaldet af menigheden* er han eller hun i skærpet forstand ”repræsentant for Gudsriget”⁶. Præsten er her forpligtet i to forhold: at være gudstjenestelederen, der har til opgave at samle og lede menigheden i bøn, bekendelse og lovsang, herunder prædiken og sakramenternes forvaltning, og at være den daglige vejleder og samtalepartner med henblik på menighedens liv i hverdag og samfund. Også når det gælder børn og unge.

Der må være en *transparens*, en grad af gennemsigtighed, mellem rolle og person hos præsten. Kan jeg stole på dig? Er du den, du siger, at du er? Tror du på Gud, præst? For ellers kan alt det, du siger, være lige meget for mig. Der skal til gengæld ikke være *kongruens* mellem præstens rolle og person. Det er en simpel forudsætning for, at præsten kan opretholde den nødvendige professionalitet som præst i mødet med de unge, altså varetage sin rolle, at der ikke er nogen kongruens – eller tilstræbes nogen kongruens. Relationen i konfirmandstuen er en professionel samspilsrelation og ikke en familiær relation i almindelig forstand. Præsten er præst her (”pastor” i menigheden) og ikke konfirmandens mor eller far.

⁵ Swinton, s. 15

⁶ Johansen, s. 65ff; 68

Grænsen for transparens mellem person og rolle er ikke nogen fastlagt størrelse. Den specifikke relation bestemmer, hvor grænsen for transparens går. Nogle gange hører dybt personlige forhold, f.eks. præstens egen kamp med tro og tvivl, til autenticiteten i mødet, andre gange gør den ikke. Nogle gange må præsten gå langt ud over "arbejdstid", sætte hele sin person ind – tilmed med risiko for belastende konsekvenser – for at være præst. Det hører med til professionaliteten (at være præst) at kunne trække den grænse – den går dér, hvor transparens til det personlige er relevant for sagen i den specifikke relation, altså nødvendig for, at præsten er personligt nærværende for den eller dem, han eller hun aktuelt indgår i samspilsrelationen som præst til. Det er dybt uprofessionelt, hvis konfirmanderne pludselig skal til at bære præstens sjæleliv – og unge vil normalt reagere med største ubehag, når den professionelle voksne i situationen glemmer at være voksen.

Med formuleringer fra den paulinske ekklesiologi i 1 Kor 12, der udfolder billedet af menigheden som Kristi legeme, skal alle i menigheden være hinandens øjne, ører, pandelapper, hænder og fødder. Det handler nogle gange for præsten om at varetage den engagerede forkynner-, vejleder- og lærervirksomhed, som han eller hun er kaldet til i menigheden og kan tage op i rette tid og lægge fra sig igen i rette tid for at lave noget andet; andre gange handler det om at være solidarisk ved siden af den svage og ikke flytte sig en tomme derfra, uanset om det kommer på tværs af alle andre dispositioner og planer; i alle situationer handler det om at være et vedkendende medmenneske i sin sammenhæng.

Kan jeg stole på dig? Det er et spørgsmål, der kan stilles – og må besvares bekræftende, ikke kun i de nære, personlige relationer, men som præst også i den professionelle samspilsrelation, skærpet af "kaldet" og den kirkelige, bekendelsesfunderede kontekst.

Præstens advokatur i konfirmandstuen

I samspilsrelationen i den kirkelige undervisning pådrager præsten sig i skærpet forstand et advokatur for de børn og unge, som han eller hun som præst står med ansvar for. Det er en anden vinkel at se den relationelt funderede kirkelige undervisning fra. Et advokatur kommer i spil, når nogen er udsat, trængt, overset, underkendt, i klemme, uden fortrolighedens mulighed. Hvis det gælder et barn eller en ung i den kirkelige undervisning, er det *præsten, underviseren, kirken*, der nu med forbindelse til Paulus' ekklesiologiske kropsmetaforer er den *ekstra* mund, de *ekstra* øjne, ører, hænder og fødder for det barn eller den unge, som ikke kan alene.

Den relation, som kirken og konkret de kirkelige medarbejdere træder ind i, når det drejer sig om undervisning, gudstjeneste, sjælesorg og diakoni, gør dem med en anden nytestamentlig, ekklesiologisk orienteret reference til "den lammes venner" (Mark 2,1-12), der må være parat til at sætte himmel og jord i bevægelse for at skaffe en ven mulighed og ret. Det gælder over for Gud i bøn, bekendelse og vilje til at sætte sig selv ind, for at evangeliet om den treenige Gud og et udsat og klemmt menneske får mulighed for at mødes. Men det gælder også som en etisk forpligtelse i den kirkelige og samfundsmæssige virkelighed, vi sammen indgår i.

At være skabning og medskabning i Guds billede og dele Gudsrigets tros- og håbshorisont tildeler kirken, præsten og de kirkelige medarbejdere et advokatur for alle dem mellem os, der ikke alene kan føre deres sag. Det handler om at være med til at gøre dem, som er overset og glemt mellem os, synlige i den kirkelige og samfundsmæssige bevidsthed og konkrete virkelighed. At give det sårbare ansigt mund, som bliver set, hørt og vedkendt såvel i menighedernes liv som i den politi-

ske indretning og prioritering i samfundet. At skaffe udsatte ret, både i menneskeretlig og i retlig forstand.

Det advokatur i samtale og handling er i sig selv aldrig en samtale *mod* nogen, men *med* nogen, som vi har fælles anliggende med, også når vi taler ud fra et forskelligt "bekendelsesgrundlag". Offentlige forvaltninger, ministerier og kommuner, skoler, institutioner, forældre, menighedsråd, provst og biskop – vi er alle sammen i et demokratisk samfund *forpligtet* på at skabe gode muligheder for det fælles menneskeliv på de vilkår, som livet i verden på godt og ondt er. Som noget helt afgørende: at tage vare på børn og unge og skaffe de udsatte mellem os ret. Det er det fælles mandat, vi har fået overdraget i samfundsfællesskabet.

Det er derfor i udgangspunktet altid den samtale, som skal åbnes og holdes i gang og føres sammen. Nogle gange foregår den på den politiske dagsordens præmisser og i det fælles sprog, som bærer den. Her kan det handle om underretningspligt omkring udsatte børn, og her må der arbejdes efter fælles, fagligt begrundede og vedtagne procedurer i den samfundsstruktur, vi alle er en del af. Andre gange må mennesker og kirke, der bekender sig til den treenige Gud, argumentere med det kristne menneskesyn, altså teologisk, fordi det perspektiv ikke nødvendigvis bæres ind fra anden side, men måske endda i situationer bliver underkendt eller fortrængt. Underretningspligten, når det gælder "kendskab til eller grund til at antage" overgreb mod børn og unge, og værnet omkring den åbne adgang også for børn og unge til den fortrolige samtale under den særlige tavshedspligt er for præsten i professionaliteten to forskellige sider af samme anliggende. Det er ikke dermed sagt, at det er enkelt altid at holde dem sammen. Det kræver både retsindighed og reflekteret omsorgsfuld skønsomhed. Loven vil sikre det første, teologien det sidste.

I opdragelse og pædagogik er det en grundsætning, at "det er vigtigt at gøre, som man siger, hvis det, man siger, skal betyde noget og føre til læring". I kirken handler troværdighed ikke kun om pædagogik. Det handler også om troens identitet, teologi, om ikke kun at være "Ordets hører", men også dets "gører" (Jak 1,22-25). Omsorgen for den enkelte og den enkeltes liv i menigheden og i samfundet er en side af formidlingen af Guds nærværet i konfirmandstuen og gudstjenesten og ikke en opgave ved siden af.

Litteratur

Kgl. Anordning om Børnekonfirmandundervisning og Konfirmation, 2014,
<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=164454> Læst 2020 (Anordning)

Johansen, Kirstine Helboe, 2010, Det hellige, almindelige præsteembede i *Kritisk Forum* 121/2010
Præstens virke og virkning s. 61-72 (Johansen)

MindU. Projekt under Det Sociale Netværk. Evaluering af konfirmandåret 2017-18 og 2018-19
<https://detsocialenetværk.dk/projekter/mindu> Læst 2020 (MindU)

Poulsen, Christina Holm, 2017, *Inklusion – muligheder og begrænsninger for deltagelse belyst gennem et børneperspektiv*, Institut for Kulturvidenskaber, Syddansk Universitet (Poulsen)

Schweitzer, Friedrich m.fl. (red.), 2015, *Youth, Religion and Confirmation Work in Europe. The Second Study*. Gütersloher Verlag (Schweitzer)

Swinton, John m.fl., 2011, Whose Story Am I? *Journal of Religion, Disability & Health*, Vol.15, 2011, s. 5-19 (Swinton)

Tavshedspligt og underretningspligt

Af Bodil Abildgaard

Danske Lov

Reglerne om tavshedspligt for præster bliver med jævne mellemrum genstand for debat. Har præster en særlig tavshedspligt, hvordan skal den forstås, og hvor langt går den? Det er nogle af de spørgsmål, der gennem tiden har rejst sig.

Efter Danske Lov – som er en lov fra 1683 givet af Christian den 5. – forholder det sig sådan i 2-5-20:

Præsten maa ikke uden sit Kalds Fortabelse aabenbare hvad nogen for hannem i lønlig Skriftemaal bekient haver, med mindre det kunde angaa noget Forræderj, eller Ulykke, som ved Præstens Aabenbarelse kunde forrekommis; Og dog bør dens Navn, som det bekient haver, saa vit mueligt er, at fortiis.

Christian den 5. gav Danske Lov på et tidspunkt, hvor man kun havde én lov – godt nok en lang en – men alligevel. Bestemmelsen kan muligvis være en forlængelse af en tilsvarende bestemmelse fra Jyske Lov fra 1241 – med forordet ”Med Lov skal Land Bygges” – givet i sin tid af Bisp Gunner. Der hersker i hvert fald ikke tvivl om, at præsters tavshedspligt er meget gammel og fundamental i forståelsen af, hvad det vil sige at være præst, både for præsten selv og for resten af samfundet. Det ligger grundlæggende i vores DNA, at man kan gå til præsten og forvente, at indholdet af samtalen ikke kommer videre.

Senere er der kommet andre love til, der på forskellig vis rejser spørgsmål om, hvordan de forskellige bestemmelser skal forstås i forhold til hinanden.

Bestemmelse om præsters tavshedspligt er ikke den eneste bestemmelse fra Danske Lov, der stadig finder anvendelse. Andre bestemmelser derfra bruges også stadig så som bestemmelserne om eksempelvis hævd, arbejdsgiveransvar for, hvad de ansatte laver af ulykker, og retten til at få en stjålet genstand tilbage – vindikation. Også bestemmelser fra Jyske Lov bruges stadig – nemlig reglerne om ejerskab til bier.

Efter Danske Lov må en præst ikke fortælle til nogen, hvad vedkommende har erfaret i lønligt skriftemål. Dog kan præsten undtagelsesvis være forpligtet til at tale, hvis præsten kan afværge en

ulykke eller forræderi. Begreberne ”forræderi” og ”ulykke” kan diskuteres. I forhold til begrebet ”ulykke”, kan det være nyttigt at se på, hvilken straf en forbrydelse vil udløse. Strafframmer er et godt billede på, hvor alvorligt samfundet betragter en begået lovovertrædelse. En færdselslovovertrædelse eller et lille butikstyveri udløser ikke den store straf. Det gør derimod et mord, ildspåsættelse eller landsforræderi, som kan give op til livstid. De må derfor anses for forbrydelser, en præst kan oplyse om, hvis han eller hun får kendskab til disse under en sjælesørgerisk samtale. Der skal oplyses herom uden samtykke fra den mulige forbryder.

Præster må altid med samtykke fra konfidenten gå videre med oplysninger. Et selvstændigt problem kan være beviset for et sådant samtykke; men det er ikke emnet for denne artikel.

Det er vigtigt at bemærke, at præstens særlige tavshedspligt kun er gældende, for så vidt angår det lønlige skriftemål og altså ikke, hvad præsten iagttager i øvrigt. Hvis præsten eksempelvis overværer et trafikuheld, er præsten almindeligt vidne og skal fortælle herom til politi og domstole.

Det betyder, at præsten frit kan ytre sig om samfundsforhold og ikke her har en tavshedspligt hængende om halsen. Præsten er på alle måder borger i samfundet i forhold til at ytre sig – dog med den ganske særlige opgave at bevare tavsheden, når oplysningerne er givet præsten i den sjælesørgeriske samtale.

Nugældende regler

Nu er det danske samfund ikke længere reguleret af én enkelt lov; men af mange love, der regulerer forskellige dele af samfundet, og som også går ind over hinanden, uden at man nødvendigvis har forholdt sig hertil i alle kringelkroge. Det er måske også meget fint. Ellers ville mange jurister blive arbejdsløse.

En del af lovgivningen omhandler tavshedspligt i den offentlige forvaltning. Efter Forvaltningsloven er der tavshedspligt for offentlige ansatte. Præster er også omfattet heraf. Desuden indeholder Straffeloven regler om straf for overtrædelse af tavshedspligten.

Præsters særlige status set i forhold til tavshedspligten er cementeret i Retsplejeloven.

Efter Retsplejeloven § 170 har visse grupper – læger, advokater og præster – en særlig ret til at nægte at vidne i retten.

Efter stk. 2 kan ”læger, retsmæglere og advokater – bortset fra forsvarere” – dog pålægges dette.

Det vil sige, at præster og forsvarere ikke kan pålægges at vidne, hvor den pågældende/tiltalte ikke ønsker det. Det er en meget speciel bestemmelse, der er udtryk for en helt unik tavshedspligt. Alle kan betro sig til sin præst – og forsvarer – om hvad som helst, uden man må sige noget om det til nogen, ligesom man ikke kan blive pålagt at sige det overhovedet. Man kan således trygt fortælle, at man *har* begået det mord, sagen drejer sig om. Når forbrydelsen er begået, kan den ikke afværges.

Det siger sig selv, at bestemmelsen relaterer sig til og anerkender præsters særlige tavshedspligt, og hvad præsten i den fortrolige samtale har erfaret, og ikke hvad en præst måtte observere på en gåtur eller i øvrigt som borger i samfundet.

Præster kan ikke være domsmænd ved domstolene. De kan have haft den tiltalte i ”skriftestolen” – så at sige, og det dilemma skal undgås.

Serviceoven

Et af de steder, hvor lovgivninger støder sammen, er i forhold til Serviceoven.

Serviceoven skal blandt andet sikre, at børn ikke lider overlast, og netop overgreb begået mod børn er noget, der til stadighed rører sig efter flere sager om langvarigt misbrug af børn. En underretning fra en lærer eller en præst på et tidligt tidspunkt kan gøre stor nytte for de ramte børn.

I Serviceoven er der derfor indsat bestemmelser, der giver offentlige ansatte pligt til at agere i tilfælde, hvor der er fare for misbrug af et barn eller en ung.

Bestemmelserne har følgende ordlyd:

Underretningspligt

”§ 153. Personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentligt hverv, skal underrette kommunalbestyrelsen, hvis de under udøvelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til eller grund til at antage,

- 1) at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte,*
- 2) at et barn umiddelbart efter fødslen kan få behov for særlig støtte på grund af de vordende forældres forhold,*
- 3) at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte på grund af barnets eller den unges ulovlige skolefravær eller undladelse af at opfylde undervisningspligten, eller*
- 4) at et barn eller en ung under 18 år har været udsat for overgreb.*

.....

§ 154. Den, der får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år fra forældres eller andre opdrageres side udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, har pligt til at underrette kommunen.”

Som det fremgår af bestemmelserne, er der tale om forhold, som ikke tolereres, og som kræver handlepligt af de involverede. Vi forsøger via disse bestemmelser at komme misbrug af børn til livs. Alle, der omgiver barnet på den ene eller den anden måde, skal give besked herom, og de berørte kommuner har en pligt til at handle på indberetningerne.

Sammenhæng i lovgivningen

Hvordan stiller det så præsters særlige forpligtelse i Danske Lov?

Dette har Justitsministeriet i samarbejde med Kirkeministeriet og Socialministeriet svaret på til Folketingets Retsudvalg i 2010.

Svaret er ganske klart – nemlig følgende:

Det betyder, at en præst i folkekirken i alle tilfælde har pligt til at underrette vedkommende kommune, hvis præsten som led i sit arbejde får kendskab til forhold, der giver en formodning om, at et barn eller en ung under 18 år har behov for særlig støtte. Dette gælder altså også, selv om præsten har fået kendskab til forholdene under en sjælesorgssamtale (mine understregninger).⁷

Der er ingen slinger i valsen her. Hvis en præst i en samtale med en ung under 18 år taler med den unge om, at misbrug af den unge finder sted, skal dette indberettes – altså uanset om dette oplyses i en sjælesørgerisk fortrolig samtale. Dette gælder også, hvis præsten har en formodning herom.

Kirkeministeriet sendte denne besked ud til landets præster, da svaret kom til Folketinget retsudvalg. Det vil blive betragtet med en vis alvor, hvis en præst ikke lever op til denne forpligtelse, som er helt eksplicit meldt ud.

Jeg tror, at mange præster synes, det er lidt svært at forholde sig til, og måske også i strid med, hvad de synes, de kan stå på mål for. Som jeg ser det, kan de to regelsæt forenes i den særlige problematik omkring misbrug af børn.

På den ene side står Serviceloven ganske klar og utvetydig, og hensigten bag bestemmelserne er klar og indlysende. På den anden side giver Danske Lovs ordlyd rum for fortolkning. Det fremgår af bestemmelsen, at en præst skal gå videre med oplysninger fra en sjælesorgssamtale, hvis en forbrydelse kan afværges.

Det antages, at misbrug af børn ikke er en enkeltstående hændelse/episode. Det sker ofte igen og igen. Det kan i de fleste tilfælde karakteriseres som en form for ”kontinuerlig forbrydelse”. De sager, der har ramt dagspressen, viser også, at børn ikke kun bliver misbrugt én gang; men ofte endda i årevis.

Desuden er misbrug af børn efter Straffeloven en alvorlig forbrydelse, der i sit klare udgangspunkt har en streng ubetinget fængselsstraf til følge.

Dette leder hen til, at præster kan afværge en alvorlig forbrydelse ved at gå videre med det, de erfarer i den sjælesørgeriske samtale, og på denne måde både overholder Danske Lov og Serviceloven.

Hvis der er tale om enkeltstående overgreb mod børn, hvor der ikke er en risiko for gentagelse, må det alligevel være sådan, at præsten har underretningspligt, hvis barnet har behov for særlig støtte.

Dette giver forhåbentlig en lettere forståelse af samspillet mellem de forskellige regler og er ikke udtryk for juridisk raketvidenskab.

Litteratur

Der henvises til bilaget Retsregler s. 33-38

⁷ Om præsters tavshedspligt og udvidede underretningspligt. Vejledning fra Kirkeministeriet 27.05. 2010, på baggrund af svar 05.05. 2010 fra Justitsministeriet i samarbejde med Kirkeministeriet og Socialministeriet på spørgsmål fra Folketingets Retsudvalg

Blå mærker på krop og sind

Om forholdet mellem tavshedspligt og underretningspligt i præsters arbejde særligt med fokus på børns vilkår

Af Merete Reimer Jensen

Alle præster ved, at de har tavshedspligt. Det er ikke sikkert, at alle præster med ansvar for børn (konfirmander, minikonfirmander, børneklubber) ved, at de har skærpet underretningspligt. Alle voksne ved formentlig, at præster har tavshedspligt, men det er ikke alle børn, der ved det. Mange børn ved slet ikke, hvad tavshedspligt er. Det er nok ikke alle voksne, der kender til præsters underretningspligt. Det gør børn heller ikke, men (alle) børn i dette land ved, at man ikke må slå børn.

I denne artikel vil jeg med udgangspunkt i præsters tavshedspligt og dilemmaer knyttet hertil informere om og diskutere underretningspligten.

Om tavshedspligten

Tavshedspligten er indlejret i konteksten af en samtale. Det rum, hvori samtalen foregår, er med til at tydeliggøre, at der er tale om en fortrolig samtale med tavshedspligt. Det giver således ikke mening hen over et middagsbord i en større forsamling at tale fortroligt. Det er præstens ansvar at sørge for, at samtalen finder sted på en måde, der rammesætter fortroligheden.

Forholdet mellem præsten og den anden er menneskeligt set symmetrisk, men kommunikativt set asymmetrisk. Det betyder, at det i forhold til det, der tales om, er den andens tanker, overvejelser og problemer, der er i fokus. Præsten må gerne sige fra, hvis den anden overskrider præstens grænser. Som præst skal man ikke bare tage imod og tage imod, da grænseløsheden i hjælperollen ikke er hjælpsom for den anden.

Samtaler med børn kan ikke nødvendigvis rammesættes på samme måde som med voksne. Når et barn finder ud af, hvad den voksnes tavshedspligt er, kan det være lige i det øjeblik, at barnet betror sig. Med børn er det i højere grad som et vindue, der lige står åbent, når de betror sig til en voksen. Yngre børn kan også synes, at de har betroet sig til en voksen, når de har sagt det, de vil, én gang, hvorefter de ikke ønsker at snakke om det mere ud fra den logik, at de jo har sagt det til en voksen. Når man er *den* voksne, gælder det om at have øjne og ører åbne. Nogle børn, specielt

de lidt ældre, kan dog beslutte sig for, at de vil fortælle en bestemt voksen om de problemer, de ikke selv kan tumle, og der kan man fint aftale tid og sted.

Mange samtaler er helt uden problemer i forhold til tavshedspligten. Et barn eller voksen betror sig til præsten. Det er oplagt at betro sig til præsten i trosspørgsmål og eksistentielle spørgsmål og med de bekymringer, som livet fører med sig, og her kommer tavshedspligten ikke på prøve. Den fortrolige asymmetriske relation er en god ramme for samtalen, og den anden vil typisk mærke en lettelse og hjælp i samtale med præsten ved at blive lyttet til, forstået, stillet spørgsmål til og eventuelt vejledt. Den hjælp og lettelse, der er forbundet med en god samtale, er af overordentlig stor betydning og kan både på kort sigt og i det lidt længere perspektiv sætte noget på plads og give stof til eftertanke.

Som præst skal man ligesom andre faggrupper kunne holde til at høre på det, der bliver sagt, hvad enten det er et barn eller voksen, der taler. Det er lettere sagt end gjort. Det kan have afgørende betydning for et andet menneske, at præsten er lydhør. Hvad skulle forhindre en lydhørhed? Det, man i en samtale bliver betroet, kan være mere voldsomt end forudset. Emner for samtaler gør noget ved samtalepartneren, her præsten. Hvis man som præst hører noget meget forfærdeligt, f.eks. at et barn er udsat for seksuelle overgreb, er der risiko for, at nogle psykologiske mekanismer bliver aktiveret i præsten, således at det alvorlige budskab ikke trænger ind. I psykodynamisk psykologi opereres med begrebet om forsvarsmekanismer, hvilket vil sige, at man som præst f.eks. kan negligere det, der bliver sagt, eller afvise rigtigheden af det. Et eksempel kan være, at et barn betror sig om sine forældre, som præsten måske kender lidt til eller ved, hvem er, og barnet fortæller om omsorgssvigt. Hvis præsten ikke kan få det til at stemme med det billede, præsten selv har af de pågældende mennesker, kan præsten stille sig tvivlende over for alvoren og rigtigheden af det sagte. Et velkendt problem er, at det er sværere for professionelle at opfange sociale problemer, når det drejer sig om mennesker fra samme sociale lag som de professionelle, eller når det drejer sig om problemer i de højere sociale lag. Voksne, men især børn, er som hovedregel meget opmærksomme på, om den voksne mærkes at kunne holde til det, der bliver fortalt, og om vedkommende tror på det. Når børn mærker mistroen ved fortælling om f.eks. vold, er de hurtige til at lukke i, hvorved de sidder tilbage med følelsen af, at det ikke nytter at bringe det svære op.

Vi skal som professionelle alle lære at kunne forholde os til andre menneskers smerte uden selv at bryde sammen på grund af det, hvilket kræver læring og træning. Psykologisk set er det nødvendigt ikke at overidentificere sig med det barn, man taler med, men nødvendigt at være lydhør. Et billede kan være, at man ikke skal være åben som en si, men heller ikke som gjort af beton. Behov for supervision er vigtigt at nævne uden at gå nærmere ind på det. Det er vigtigt, at præsten er opmærksom på, om der kan være behov for anden professionalisme end den pædagogiske i konfirmandstuen eller sjælesorgen, hvilket betyder, at præsten som andre fagfolk bør medvirke til, at børn og voksne kan henvises andre steder for hjælp.

Som præst må man være lyttende over for det, man hører og ser, og ikke det, man tror, man hører!
Ingen religiøs overbevisning eller kirkeligt miljø er beskyttende i forhold til omsorgssvigt, hverken fysisk eller psykisk vold eller overgreb.

Tavshedspligt hjælper ikke børn ud af deres dårlige forhold, ligesom den ikke hverken stopper eller beskytter børn mod vold, overgreb eller anden mishandling, hvorfor hensynet til barnets sikkerhed, sundhed og udvikling vejer tungere end tavshedspligten.

Tavshedspligten og dens grænser

Hvordan kan man som præst overholde tavshedspligten, hvis den viser sig at skulle tilsidesættes? Det er lovpligtigt at tilsidesætte tavshedspligten ved formodning om, at et barns sundhed og udvikling er truet. Det sker i henhold til den såkaldte ”værdispringsregel”⁸. Det vil sige, at hensynet til barnets sikkerhed prioriteres frem for de hensyn, tavshedspligten ellers omfatter.

Brud på tavshedspligten mærkes som et svigt, og det efterlader præsten eller andre fagfolk i et dilemma. For at undgå dette brud kan det være en god ide, at man ikke lover hverken børn eller voksne ubetinget tavshedspligt. Det kan være fristende at sige til et menneske, der har det svært: ”Du kan sige, hvad det skal være, for jeg har jo min tavshedspligt”. Hvis barnet fortæller om vold og overgreb, eller den voksne fortæller om overgreb, som vedkommende udøver, skal tavshedspligten tilsidesættes. For at opretholde egen troværdighed og holde landets love er det hjælpsomt, at præsten indledningsvis informerer om tavshedspligtens begrænsninger og krav om underretning, hvis barnet eller den voksne fortæller præsten noget, der giver præsten anledning til at blive så bekymret, at de sociale myndigheder skal inddrages. Det er klart, at det kan medføre, at vedkommende kan vælge at undlade at fortælle præsten det, der kunne give præsten den bekymring.

Børn og voksne kan godt forstå, at lovgivning her i landet er sådan, og accepterer det vilkår. Det er en god hjælp, at præsten er direkte i sin kommunikation og ikke implicit tilkendegiver, at det er en skam, at det forholder sig sådan, at tavshedspligten i de tilfælde skal tilsidesættes. Det er nyttig information til alle børn, og især de børn, der er udsat for massivt svigt, at de ved, at præsten er opmærksom på, at børnemishandling og omsorgssvigt ikke er tilladt i dette land, og at præsten dermed tager barnet alvorligt. Det er brugbar viden for børn, at det er en lovgivning, alle skal rette sig efter. Det kræver ekstra at betro sig, men det bliver troværdigt at gøre det. Det kan godt være, at barnet derefter ikke fortæller noget, der giver anledning til bekymring, men præsten fremtræder troværdig. Voksne ved godt, at de ikke må mishandle deres børn, og mange vil godt have hjælp til, at omsorgssvigt og eller mishandling ophører.

Almindelige iagttagelser, som præsten foretager i sit arbejde med børn, bringer ikke tavshedspligten i spil.

Som præst vil man typisk kunne få bekymring for et barn i forbindelse med den almindelige kontakt, man har med barnet som minikonfirmand eller konfirmand. Almindelige adfærdsproblemer og trivselsproblemer er noget, præsten taler med barnet om, gerne sammen forældrene og eventuelt med skolen. Det er ikke problemer, der umiddelbart giver anledning til kontakt til socialforvaltningen.

8 ”Fortrolige oplysninger vil kunne videregives, hvis det sker for at varetage private eller offentlige interesser, der klart overstiger hensynet til de interesser, der begrundes hemmeligholdelsen, herunder hensynet til den, oplysningen angår. Denne mulighed kaldes også ”værdispringsreglen”...”, jf. https://socialstyrelsen.dk/filer/born/overgreb/fakta_ny.pdf

Hvornår skal man underrette de sociale myndigheder?

Alle mennesker i Danmark har pligt til at underrette de sociale myndigheder, hvis man får kendskab til, at et barns sundhed og udvikling er i fare, jf. Servicelovens § 154.

Den, der får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år fra forældres eller andre opdragers side udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, har pligt til at underrette kommunen.

Præster er som offentligt ansatte lovgivningsmæssigt omfattet af kravet om skærpet underretningspligt, hvilket betyder, at præsten som andre offentligt ansatte med ansvar for børn har pligt til at kontakte de sociale myndigheder i kommunen, hvis præsten i kraft af sit arbejde får kendskab til eller formoder, at et barns forhold giver anledning til bekymring. Underretningspligten påhviler den enkelte, jf. Servicelovens § 153.

Personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentlig hverv, skal underrette kommunalbestyrelsen, hvis de under udøvelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til eller grund til at antage,

- 1. at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for støtte,*
- 2. at et barn umiddelbart efter fødslen kan få behov for særlig støtte på grund af de vordende forældres forhold,*
- 3. at et barn eller ung under 18 år kan have behov for særlig støtte på grund af barnets eller en unges ulovlige skolefravær eller undladelse af at opfylde undervisningspligten, eller*
- 4. at et barn eller ung under 18 år har været udsat for overgreb.*

Det betyder, at man som individ har pligt til at foretage en underretning, (også selv om ens arbejdsgiver er uenig.), se https://socialstyrelsen.dk/filer/born/overgreb/fakta_ny.pdf

Underretningspligten omfatter m.a.o. ikke kun forhold, der har med tavshedspligten at gøre, men drejer sig mere overordnet om børns forhold. Børn viser deres problemer i adfærd og ved deres psykiske og fysiske fremtræden. Man bør som præst være opmærksom på tilstedeværelsen af de vilkår, børnene lever under. Eksempelvis kan nævnes, at børn af psykisk syge, alkohol- og eller stofmisbrugende forældre er særligt udsatte. Det er nødvendigt, at fagfolk, herunder præster, ikke bruger denne erkendelse til at legitimere, at børn har det dårligt, men ofrer det ekstra opmærksomhed og overvejer at foretage en underretning.

Præster skal ikke undersøge børns forhold, men være observerende og empatisk tænkende og opmærksomme på eget ansvar. Mange fagpersoner kan tænke, at de kun udgør en parentes i et barns liv. Det betyder nogle gange, at man lukker øjnene for, at den åbenlyse mistrivsel finder sted, som man er bekymret for. Det er belastende at skulle forholde sig til, at børn kan være helt udsatte i deres eget miljø. Ved at lukke øjnene for mistrivsel og f.eks. berolige sig selv med, at det nok ikke er så galt, at andre nok også er tættere på, svigter man barnet og muligheden for, at barnet får hjælp, hvis man undlader at underrette. Ingen fagperson behøver at undersøge, om andre også påtænker at foretage en underretning, fordi hver især har et ansvar. Præster kan (for) nemt undskylde sig med, at de kun ser børnene ganske kort i tredje klasse eller som konfirmander, og kun få timer om ugen. Omsorgssvigt, herunder vold, overgreb og mishandling kan være så åbenlys, at ingen er i tvivl. Underretninger skal dog foretages ikke kun ud fra viden, men også ud fra antagelser om behov for hjælp, jf. Serviceloven § 153, se ovenfor.

Ved bekymring om vold og eller overgreb er det nødvendigt *ikke* at informere forældrene om en påtænkt underretning, da socialforvaltningen eller eventuelt politiet skal have mulighed for først at gå direkte ind i en undersøgelse af sagen.

Underretning giver mulighed for forandring

Mange forældre bliver vrede, når man foretager en underretning, og nogle af dem kan bringes til accept, fordi de ofte godt ved, at problemerne er store. Denne vrede er forståelig ud fra, at mange forældre kan føle sig krænket ved inddragelsen af de sociale myndigheder, hvilket igen afstedkommer en angst for, hvad der kommer til at ske. Underretninger sker på kommunens hjemmeside eller på borger.dk og kan ske anonymt.

Når børn lever under uacceptable forhold, er det nødvendigt, at det bringes frem til de relevante myndigheder, der har reel mulighed for at ændre på forholdene. Erkendelsen af, at der er tale om et lovkrav til den professionelle om at foretage en underretning, bidrager til at gøre det lettere at foretage nødvendige underretninger. Det er et forståeligt, men ikke et relevant anliggende, om nogle bliver kedede af det eller vrede, fordi børn har krav på beskyttelse til deres udvikling. Børn er forældres ansvar, men der kan være behov for, at det offentlige træder til. Forudsætningen for, at det offentlige træder til, er, at kommunen får kendskab til behovet for hjælp. Adgangsbilletten til en familie for det offentlige er en underretning til kommunen. Selvfølgelig har en familie selv mulighed for at kontakte socialforvaltning med anmodning om hjælp.

Man modtager som professionel en kvittering for underretningen med tilbagemelding om, hvorvidt ens henvendelse har ført til foranstaltninger uden nærmere præcisering heraf. Man har som underretter ikke adgang til at kende det videre forløb i den sagsbehandling, der sker i socialforvaltningen, hvilket man som underretter kan blive noget frustreret over. Forklaringen er klar nok, at man som fagperson ikke er part i sagen og derfor ikke har juridisk adgang til det nærmere forløb. Ofte vil der blive foranstaltet en nærmere undersøgelse af barnets forhold, der kan munde ud i såkaldte hjælpeforanstaltninger. Det opleves også som en stor frustration, hvis man slet ikke over tid fornemmer, at der sker noget som helst, hvorefter det kan være nødvendigt med endnu en underretning, eventuelt som kontakt til Ankestyrelsen.

Der er stort set ingen forældre, der ønsker at svigte, mishandle eller vanrøgte deres børn, men nogle forældre ved ikke, hvordan de kan hjælpe og passe på deres egne børn, ofte fordi de heller ikke magter at passe på sig selv. Det er sjældent, at et barn kommer til en voksen og pænt formulerer, at det udsættes for mishandling eller svigt og derfor gerne vil have hjælp. Ofte viser problemerne sig i meget forstyrret adfærd, dårlig psykisk funktion og social tilpasning. Børn er afhængige af at blive opdaget af voksne, der kan lytte til dem og/eller se bag om deres adfærd og bekymrende fremtræden. Præster har samme ansvar som andre fagfolk for at meddele deres bekymringer og formodninger til de kommunale myndigheder, der som de eneste har den juridiske kompetence til at undersøge forholdene nærmere og skabe ændringer.

Praktiske bemærkninger

Man kan som fagperson altid kontakte både socialforvaltning (eller eventuelt politi) uden at foretage underretning eller anmeldelse, men drøfte problemstillingen.

På kommunernes hjemmesider er der direkte og let adgang til at foretage underretninger. Underretninger kan også ske via borger.dk med brug af NemID.

Se i øvrigt Socialstyrelsens hjemmeside. Her er de gængse begreber og fagterminologien gennemgået i meget overskuelig form https://socialstyrelsen.dk/filer/born/overgreb/fakta_ny.pdf

Litteratur

Fog, Jette, 1998, *Saglig medmenneskelighed. Grundforhold i psykoterapien*, Hans Reitzels Forlag

Killen, Kari, 1996, *Omsorgssvigt – er alles ansvar*, Hans Reitzels Forlag

Tavshedspligtens pastoralteologi

Af Elmo Due

Optakt

Selv om der er konsensus om, at tavshedspligten er fundamental for sjælesorgen, skal man lede længe efter egentlige pastoralteologiske overvejelser i de gængse lærebøger. Det kan virke, som om der slet ikke er noget, der hedder tavshedspligtens pastoralteologi. I sagregistrene i de mest almindelige lærebøger, hvor man kunne forvente sådanne pastoralteologiske overvejelser, f.eks. Eberhard Harbsmeiers og Hans Raun Iversens *Praktisk teologi* eller Helle Christiansens og Henning Kjær Thomsens *Pastoralteologi*, finder man intet, og går man til gængs sjælesorgslitteratur f.eks. Berit Okkenhaug, Bent Falk eller Leif Andersen, er det enten kortfattet eller slet ikke behandlet.

At det forholder sig sådan, kan muligvis skyldes, at forfatterne har delt en umiddelbar opfattelse af, at tavshedspligten blot er en juridisk rammeordning. Men intet kunne være mere forkert, for tavshedspligten er teologisk begrundet. Så en juridisk rammeordning er det, men den er i tjeneste for det anliggende, den skal beskytte, nemlig evangeliets forkyndelse af syndernes forladelse og dermed også forkyndelsens forudsætning, at mennesket er af guddommelig herkomst, dvs. dets umistelige gudbilledlighed.

Sætter man derfor mere eller mindre tilfældigt tavshedspligten under pres, kommer man til at anfægte menneskets guddommelige aner og det ultimative symbol på menneskets værdighed, som paradoksalt nok er skriftemålet eller syndsbeholdelsen, en mulighed, der derfor skal stå åben og tilbydes uden hindringer.

Tavshedspligten og den tavse revision

I Danmark har tavshedspligten juridisk set sit grundlag i Christian d. 5.s danske lov fra 1683, hvor tavshedspligt og underretningspligt ensidigt definerer hinanden.

Der er naturligvis siden kommet love til, uden at det har røkket noget ved den gamle lov, tværtimod er den blevet yderligere underbygget af Retsplejeloven fra 1919, der trods utallige ændringer har defineret præstens tavshedspligt som noget særligt. Imidlertid betød Serviceloven fra 1998 en måske utilsigtet indskrænkning af den gamle lov. I 1998 blev den sociale lovgivning i Danmark nemlig opdateret således, at Bistandsloven fra 1976 blev afløst af den mere omfattende Servicelov, hvor en ikke uvæsentlig bestemmelse med forsinkelse skulle komme til at gælde præsterne, nem-

lig § 35 (i senere udgaver § 153 og 154), altså bestemmelsen om underretningspligten vedrørende børn og unge under 18.

Måske havde det aldrig været hensigten, at den skulle gælde præsterne, for lovens egentlige målgruppe var ansatte i den sociale sektor og også undervisnings- og sundhedssektoren, og der er intet i forarbejderne til loven eller i selve lovteksten, som omhandler præsternes tavshedspligt. Og det fremgår da også af selve lovteksten, at det ikke lige er sjælesorgen, der havde været i fokus, jf. især den seneste version af loven, der bl.a. henviser til spædbørnspleje og ulovligt skolefravær.⁹

Så præsterne har nok ikke hørt til den egentlige målgruppe. Havde de været det, måtte man forvente, at de ville blive nævnt, for så vidt som der særligt for præsternes vedkommende er tale om en skærpet tavshedspligt uden vidnepligt. Så noget tyder altså på, at lovarbejdet var foregået uden tanke på præsterne, hvilket åbenbart oprindeligt også var Kirkeministeriets opfattelse. Da en præst nemlig i 2004 – hele 6 år efter lovens indførelse – bad om en redegørelse om tavshedspligten versus underretningspligten, lød svaret:

”Det er kirkeministeriets opfattelse, at bestemmelsen sigter på offentligt ansatte inden for det sociale eller det sundhedsmæssige område, og at folkekirkens præster ikke omfattes af bestemmelsen.”¹⁰

Denne fortolkning af Serviceloven kunne Kirkeministeriet finde en indirekte støtte til ved den enkle kendsgerning, at hverken præsterne eller forsvarsadvokaterne var nævnt i loven. Da præster og forsvarsadvokater imidlertid indtager en særlig rolle i Retsplejeloven § 170, for så vidt som de, i modsætning til læger eller advokater, ikke af retten kan pålægges vidnepligt, kunne man måske have forventet, at dette forhold var indgået i det forberedende arbejde, og at det ville fremgå af loven eller bekendtgørelsen. Så Kirkeministeriets vejledning, som indebar, at der ikke var sket ændringer af præsters tavshedspligt i anledning af Serviceloven, blev opfattet som den retningsgivende, og det var ud fra denne opfattelse, præsterne på pastoralseminarierne blev undervist indtil omkring 2010 – men så heller ikke længere.

Den 14. maj 2010 skrev daværende kirkeminister Birthe Rønn Hornbech et indlæg i Kristeligt Dagblad, der varslede en helt anden tolkning¹¹. For nu understregede hun, at underretningspligten også gjaldt for præster. Og hun citerede direkte fra den vejledning, som nu var blevet lagt ud på Kirkeministeriets hjemmeside: ”Der er altså ingen i det danske samfund, der kan unddrage sig sociallovgivningens underretningspligt”. Og kirkeministeren fortsatte: ”Vigtigst er det, at adel og borger, præster og bønder, at vi alle, når det drejer sig om hensynet til børn, kan komme i den situation, hvor vi har en pligt til at underrette kommunen.”

Denne kovending foregik uden den store diskussion i den teologiske fagkreds herunder bispekollegiet eller Den danske Præsteforening. Den ændrede tolkning har dog heller intet at gøre med teologiske overvejelser. Den var derimod politisk bestemt af og opstod i forbindelse med de mange sager om katolske præsters overgreb mod mindreårige og den voldsomme debat, de affødte. Sagerne havde ikke umiddelbart noget med Folkekirken og dens præster eller med mangler ved den danske lovgivning på området at gøre. Debatten sigtede mere på, at den katolske kirkes forsømmelser af

⁹ Jf. lovteksten s. 36f

¹⁰ Kristeligt Dagblad 2010b, citat fra vejledning på Kirkeministeriets hjemmeside 2010

¹¹ Kristeligt Dagblad 2010a

det administrative, ledelsesmæssige tilsyn var smeltet sammen med dens sakramentale, og det vil sige, dens absolutte tavshedspligt.¹² Ikke desto mindre var debatten så voldsom, at der også blev rejst spørgsmål om Folkekirken. Så da sagen blev bragt op i Folketinget¹³, blev den sendt til Justitsministeriets lovkontor til nærmere bedømmelse. Hvilken lov skulle gælde? Danske Lov, som med hensyn til præsternes tavshedspligt havde stået uantastet siden 1683, eller Serviceloven fra 1998?

Lovene var ligestillede efter de gængse juridiske principper ("lex superior"), og de skønnedes også at være lige sagligt relevante ("lex specialis"). Tilbage var så spørgsmålet om alderen ("lex posterior"), og det var dette kriterium, der blev afgørende for den omtalte ændring i Kirkeministeriets beslutning. Tilbage blev dog, at præsterne stadigvæk ikke er forpligtede til at vidne om, hvad der er blevet betroet i en veldefineret sjælesorgssamtale.

Vore nabolande og tavshedspligten

Man kan undre sig over, at der ikke rigtig kom nogen reaktion fra biskopper eller præsteforening, da præsterne pludselig blev omfattet af Serviceloven. Men det var måske under indtryk af Kirkeministeriets beroligende kommentar på hjemmesiden efter den bratte opvågning. I vore nabolande Norge og især i Sverige og for så vidt også Tyskland nåede man imidlertid at reflektere over situationen eller havde bestemmelser, der levede op til situationen.

Norge

Det, man især kunne lægge mærke til, når det gælder Norge, er, at man dér skelner mellem afværgepligt og anmeldepligt. Det vil sige, at de norske præster ikke har anmeldepligt. Deres tavshedspligt er derfor alene begrænset af afværgepligten, hvilket minder os om bestemmelsen i Danske Lov. Men hvad er forskellen? Den er, så vidt jeg kan se, ikke soleklar, men den kunne bestå i, at præsten har en vis frihed til at vurdere, hvordan man skal afværge faren. Sådan er det jo ikke med anmeldepligten ifølge Serviceloven. Har præsten en rimelig formodning – og hvornår det er tilfældet, må jo umiddelbart bero på præstens bedste skøn – så skal sagen meldes til de sociale myndigheder, og man har herefter ikke længere adgang til sagen bortset fra, at familien formodentlig stadig bor i sognet. For at eksemplificere forskellen: Hvis en dansk præst i en samtale med en korporal på 17 år hører, at hun eller han er blevet mobbet eller seksuelt krænket, skal det jo meldes til kommunens socialforvaltning, men hvis præsten kunne følge norsk lovgivning, ville det måske betyde en opbringning til fagforeningen eller forsvaret.

Måske er forskellen mellem Danmark og Norge dog ikke så stor, når det kommer til praksis. I forhold til afværgepligten i Norge gælder der temmelig mange veldefinerede forhold¹⁴. Men udførelsen er smukkere!

12 Ritzau 20. marts 2010: "Politikernes udmelding kommer i forlængelse af de seneste dages massive kritik af den danske katolske biskop Czeslaw Kozon, som forleden udtalte til Kristeligt Dagblad, at kirken hverken er forpligtet til at undersøge fire-fem gamle sager om overgreb på børn eller til at anmelde eventuelle nye sager til politiet"

13 Spørgsmål til justitsministeren fra SFs Karina Lorentzen Dehnhardt: "Ministerens bedes redegøre for rækkevidden af præsters o. lign. tavshedspligt inden for de anerkendte trossamfund i Danmark sammenholdt med servicelovens regler om indberetningspligt, herunder hvem der har den skærpede indberetningspligt, og om f.eks. præster i folkekirken er omfattet af den skærpede indberetningspligt i servicelovens § 153." Spørgsmål nr. 827/2009-10 (REU – Alm.Del.)

14 Leer-Salvesen og Andreassen, s. 176

Sverige

Svenska Kyrkan reagerede langt mere seriøst på problematikken end herhjemme. Måske fordi kirke og stat var blevet adskilt 10 år forinden (2000)? Hvem ved?

Der blev nedsat et udvalg af eksperter, og der blev indhentet udtalelser fra en række frikirker. Og resultatet blev samlet i en rapport under navnet ”Et skyddat rum”.¹⁵

Kort fortalt er sagen den, at man i Sverige har fastholdt en absolut tavshedspligt for præster, simpelthen. Det kan måske virke overraskende, at det faktisk er tilfældet i et så gennemreguleret og vel også kontrolleret samfund. Og man skal lige læse det to gange. Men ligesom i Norge skelnes der mellem præsten på den ene side og diakonen og andre ansatte i kirken. Og det præciseres, at tavshedspligten kun gælder skriftemål og veldefinerede sjælesorgssamtaler. Det er en væsentlig pointe. Tavshedspligten er knyttet til en bestemt samtale, som har karakter af sjælesorg og skriftemål. Skriftemålet er tavshedspligtens Sitz im Leben. Men også i Sverige sætter afværgepligten en grænse for tavshedspligten, således som det beskrives af Sten Elmberg:¹⁶

”Prästens tystnadsplikt *är* däremot fortsatt absolut, både för bikt och för enskild själavård i *övrigt*. Det *finns* dock ett undantag och det *är* om det framkommer hot (trussel) mot någon person, då får prästen varna denne eller i *övrigt* kontakta polis och andra myndigheter, men dock utan att röja konfidentens identitet.

Rättsläget här *är* lite oklart för å ena sidan sägs det att den allmänna skyldigheten att anmäla att ett allvarligt brott *är på* gång slår ut tystnadsplikten, å andra sidan menar man att det inte *är* möjligt för prästen att röja identiteten på konfidenten. Vittnesförbudet hindrar att prästen kan tvingas avslöja det och om han eller hon gör det frivilligt kan kyrkan (domkapitlet) ingripa med olika sanktioner, varningar, provotid eller i värsta fall med att man blir obehörig att i fortsättningen utöva *ämbetet* som präst.”

Den evangeliske kirke i Tyskland

På mange måder er tavshedspligten i den evangeliske kirke i Tyskland sammenlignelig med bestemmelserne i Sverige. Der er absolut tavshedspligt, og den er således i alle delstater.¹⁷ Men igen, som i Sverige skal samtalen være veldefineret, skriftemålshemmeligheden forudsætter et veldefineret særtilfælde, hvor samtalen på forhånd er ”deklareret” som skriftemål.¹⁸ Tilsvarende har præsten ret til ikke at udtale sig i retten om forhold, præsten har fået kendskab til i et skriftemål. Til forskel fra skriftemålssjælesorg taler man i Tyskland om ”Alltagsseelsorge”.

¹⁵ Svenska Kyrkans utredningar 2010:3

¹⁶ Elmberg, s. 215 flg.

¹⁷ Klessmann, s. 160

¹⁸ ”Das Beichtgeheimnis stellt einen besonders streng geregelten Sonderfall dar: Es bezieht sich auf alles, was einer Seelsorgeperson (præsten) zuvor als Beichte deklarierten Gesprächssituation zu Ohren kommt”, Klessmann, s. 161

Den katolske kirke

Dermed er vi tæt på en katolsk opfattelse af tavshedspligten eller ”det sakramentale segl”. Som en ikke uvæsentlig begrundelse for den absolutte tavshedspligt i den katolske kirke bliver det anført, at man taber mere, end man vinder ved i enkelte tilfælde at bryde den.¹⁹ Det kan se modsat ud for den præst, der står i en penibel situation, men hvad nu, hvis tilliden bliver brudt også til alle andre præster.

Det religiøse argument er ligesom i Kirkeritualet fra 1685, at der er tale om både timelige og evige straffe, og at intet må stå i vejen for at frelses i det mindste fra de sidste. Desuden, hvis tavshedspligten ikke er absolut, vil de, der har mest brug for at skrifte, ikke komme.

Til gengæld er der ligesom i Sverige og Tyskland en meget klar afgrænsning mellem det rituelle skriftemål og sjælesorgssamtaler i øvrigt.

Tavshedspligt og samfund

I en vis forstand kan man sige, at diskussionen om tavshedspligten også er et spørgsmål om forholdet mellem samfundet og den enkelte. Det rejser spørgsmålet om religion og samfund, og for så vidt er det også et pastoralteologisk tema.

På den ene side er det i samfundets interesse, at befolkningen tillidsfuldt kan søge professionel hjælp og behandling, hvad enten det er en præst eller en psykolog, advokat eller læge. Det kan også være nyttigt med en ventilfunktion, altså et sted, der er uden for det hele. På den anden side har samfundet også brug for at forhindre eller opspore kriminalitet. Der er således tale om to helt legitime interesser.

En sådan afvejning er vanskelig i et samfund, der ikke ønsker, at staten trænger ind i privatsfæren, og som derved får totalitære træk. For kunne man i værste fald ikke forestille sig et demokratisk overvågningssamfund, der ikke kendte til grænser? Kan det ikke også ende med at blive totalitært, om end på en mere sofistikeret måde? Så det måske ikke er en skræmmende ”big brother-stat”, men så et omsorgsfuldt ”big mother-samfund” eller et ”PassepåDanmark”-samfund?

Tænk på brugen af anonyme vidner, de forskellige bande- og terrorpakker. Eller den verserende retssag, om det er lovligt, at telefonselskaberne gemmer vore samtaler. Sådan som de faktisk gør. Eller Edward Snowden, som nu er fredløs, fordi han gjorde verden bekendt med, at det også skete i USA.

I den forstand står der meget på spil, når vi taler om tavshedspligt, selv om man naturligvis ikke skal svinge sig alt for højt op. Det, jeg med disse eksempler vil illustrere, er, at tavshedspligten har en symbolsk funktion til værn for den enkelte. Dertil kommer, at tavshedspligten naturligvis også er nyttig for samfundet, dels fordi den er nødvendig for professionel hjælp, dels fordi den har en afsluttende funktion i et gennemreguleret samfund. Den svenske rapport siger dette smukt:

¹⁹ Olsen, s. 198 flg.

”Pastors tystnadsplikt finns till för att täcke *över* andras synd, problem och smärta, eftersom et samhälle inte kann existera om alle vet allt om alla. Det er endast Gud, som mäktar med att ha kunskap om alt” (Metodistkirken).²⁰

Den teologiske antropologi og tavshedspligten

Et samfund bliver totalitært, når det invaderer intimsfæren, selv om det jo altid sker med henvisning til vort eget bedste. Derfor er tavshedspligten som nævnt et vigtigt symbol i forhold til samfundet, men den bærer også på et menneskesyn, som er bestemt af to centrale fortællinger, den ene om menneskets gudbilledlighed, den anden er fortællingen om syndefaldet. Begge dele konstituerer et mødested mellem Gud og menneske.

Luther har i Magnificat eller Marias lovsang en ikonisk illustration af dette mødested. Han siger indledningsvist, at mennesket består af ånd, sjæl og legeme, men fortsætter så:

”Og for at anføre en lignelse om dette forhold ud fra skriften. Moses gjorde et tabernakel, der bestod af tre adskilte bygninger. Den første hed *Sanctum Sanctorum*. Inde i den bor Gud, og derinde var der intet lys. Det andet: *Sanctum*. Derinde stod der en lysestage med syv arme og lys. Det tredje hed *Atrium*, forgården. Den lå ude under åben himmel i sollyset. I dette billede er et kristenmenneske afmalet.”²¹

Det, der fascinerer mig ved billedet, er naturligvis det allerhelligste, mørket, der hvor Gud og troen bor. Det er det fælles sted, vi har med Gud. Men det ligger i mørke. Luther bruger billedet til at advare imod at lokke ånden ud af det allerhelligste ved f.eks. at gøre ånden operationel ved gode gerninger eller metodisk fromhed, for ”når ånden ikke er hellig længere, er der intet, der er helligt mere.”²² Luther fastholder det allerhelligste som et mørke, og man ser det let som et billede på skriftemålet, et mødested for Gud og menneske, utilgængeligt for omverdenen. Dermed er der angivet et menneskesyn, der anser forholdet til den religiøse dimension som dybde dimensionen i mennesket, og at dets guddommelige ophav betyder, at det er ukrænkeligt. Det er vel også det, som afspejler sig i Løgtrups tale om *urørlighedszonen*, selv om han blot begrunder det fænomenologisk. Derfor hører tavshedspligten ikke under afdelingen for hemmelighedskræmmeri, men er et enestående symbol på den menneskelige værdighed.

Der er jo noget højst paradoksalt i, at tavshedspligten er et symbol på den menneskelige værdighed, når tavshedspligten mørklægger *en syndsbekendelse*. Men den *menneskelige værdighed og syndsbekendelse* er tænkt sammen og beskyttes af tavshedspligten. Det stod pludselig lysende klart, da en konfident engang sagde til mig, at han skammede sig ”ad helvede til”, og jeg måtte svare, *at i helvede skammer man sig ikke*. Underforstået, det er dybt menneskeligt at kunne bekende sin synd. Grundtvig mener faktisk, at det er tegn på gudbilledlighed: ”Ingen har guldtårer fældet, som ej et glimt guldet så”. Jeg tillader mig at forstå tårerne som syndsbekendelsens tårer eller i det mindste længsel, eller som det hedder hos Kierkegaard ”sorg efter Gud”²³.

20 Ett skyddat rum, s. 52

21 Luther, s. 191

22 Luther, s. 191

23 Pia Søltøft, Sorg efter Gud, s. 271

Det er i den forbindelse vigtigt at forstå, at i reformatorisk forstand er anger en suveræn livsytring, som mere er modtagelse end ydelse, for den baner vej for en livgivende ny begyndelse. Reformationens fornyelse af skriftemålet betød endvidere, at det egentlig var sig selv eller sin "væren" frem for sin gøren, man skulle bekende, og derfor måtte skriftemålet være ikke blot ærligt, men også oprigtigt. I skriftemålet skulle man ikke bare bekende sine gerninger, men bekende *sig selv* over for den korsfæstede. For det er mødet med den guddommelige kærlighed, der alene skaber oprigtighed. Det er det allerhelligste og har det godt i mørke og under det dække, som er skriftemålets segl. Det skaber den oprigtighed, som viser ansigt. Eller som Benny Andersen siger det i "Oven visse vande": "Vis mig dit ansigt så er vi begge til stede".

Litteratur

Debat: Hul i tavshedspligten i: Kristeligt Dagblad 17.06. 2010 Læst 2020 (Kristeligt Dagblad 2010b)

Ett Skyddat rum, 2010, Svenska Kyrkans Utredningar 2010:3
<https://www.svenskakyrkan.se/utredningar> Læst 2020

Elmberg, Sten, *En belysning om den absoluta tynadsplikten inom Svenska Kyrkan* i: Tidsskrift for Sjelesorg, s. 215-220 (Elmberg)

Hornbech, Birthe Rønn, 2010, *Adel og borger, præster og bønder. Tavshedspligtens begrænsninger. Kirkeligt set*. Klumme i: Kristeligt Dagblad 14.05. 2010 Læst 2020 (Kristeligt Dagblad 2010a)

Leer-Salvesen, Kjartan; Andreassen, Pål Morten, 2017, *Taushetsplikt, meldeplikt og avvergeplikt for sjelesørger i Den norske kirke* i: Tidsskrift for Sjelesorg, s. 166-183 (Leer-Salvesen og Andreassen)

Klessmann, Michael, 2008, *Seelsorge*, Neukirchener (Klessmann)

Olsen, Torbjørn, *Katolsk skriftemål og taushetsplikt*, 2017 i: Tidsskrift for Sjelesorg s. 198-208 (Olsen)

Luther, Martin, Magnificat i: Pedersen, E. Thestrup (red.), 1964, *Luthers værker i udvalg III*, s. 185-259, Gad (Luther)

Søltoft, Pia, 2019, Sorg efter Gud: stemmer hos Kierkegaard som sjælesørger i: Johannesen-Henry, Christine Tind; Iversen, Hans Raun, *Mangefoldet tro og sjælesorg – Multiplicitet som vilkår for mennesker, møder og samtaler*, s. 271-87, Forlaget Eksistensen (Søltoft)

Taushedsplikt. Tidsskrift for Sjelesorg, 2017, nr. 3-4, Årg. 37/2017, Institutt for Sjelesorg, Modumbad

Tavshedspligten, 2013. Kritisk Forum for Praktisk teologi 2013/nr. 134,
www.eksistensen.dk/media/wysiwyg/Tidsskrifter/KritiskForum/2013/Kritisk-forum-134.pdf

Bilag

Retsregler

Danske Lov

2-5-20

Præsten maa ikke uden sit Kalds Fortabelse aabenbare hvad nogen for hannem i lønlig

Skriftemaal bekient haver, med mindre det kunde angaa noget Forræderj, eller Ulykke,

som ved Præstens Aabenbarelse kunde forrekommis; Og dog bør dens Navn, som det bekient haver, saa vit mueligt er, at fortiis.

Tjenestemandsløven

§ 10

Tjenestemanden skal samvittighedsfuldt overholde de regler, der gælder for hans stilling, og såvel i som uden for tjenesten vise sig værdig til den agtelse og tillid, som stillingen kræver.

Retsplejeloven

§ 170

Mod dens ønske, som har krav på hemmeligholdelse, må vidneforklaring ikke afkræves præster i folkekirken eller andre trossamfund, læger, forsvarere, retsmæglere, patentrådgivere, som er optaget på den liste, der er anført i artikel 134, stk. 1, i den europæiske patentkonvention, og advokater om det, som er kommet til deres kundskab ved udøvelsen af deres virksomhed.

Stk. 2. Retten kan pålægge læger, retsmæglere, patentrådgivere som nævnt i stk. 1 og advokater, bortset fra forsvarere i straffesager, at afgive vidneforklaring, når forklaringen anses for at være af afgørende betydning for sagens udfald, og sagens beskaffenhed og dens betydning for vedkom-

mende part eller samfundet findes at berettigede til, at forklaring afkræves. Sådant pålæg kan i borgerlige sager ikke udstrækkes til, hvad en advokat har erfaret i en retssag, som har været betroet denne til udførelse, eller hvori dennes råd har været søgt. Det samme gælder for, hvad en patenttrådgiver som nævnt i stk. 1 har erfaret i en retssag, hvori dennes råd har været søgt.

Stk. 3. Retten kan bestemme, at forklaring ikke skal afgives om forhold, med hensyn til hvilke vidnet i medfør af lovgivningen har tavshedspligt, og hvis hemmeligholdelse har væsentlig betydning.

Stk. 4. Reglerne i stk. 1-3 gælder også for de pågældende personers medhjælpere.

Straffeloven

§ 141. Den, som er vidende om, at nogen af de i §§ 98, 99, 102, 106, 109, 110, 111, 112 og 113 omhandlede forbrydelser mod staten eller de øverste statsmyndigheder eller en forbrydelse, der medfører fare for menneskers liv eller velfærd eller for betydelige samfundsværdier, tilsigtes begået, og som ikke gør, hvad der står i hans magt, for at forebygge forbrydelsen eller dens følger, om fornødent ved anmeldelse til øvrigheden, straffes, hvis forbrydelsen bliver begået eller forsøgt, med bøde eller fængsel indtil 3 år.

Stk. 2. Den, der undlader at foretage sådanne forebyggelseshandlinger, straffes dog ikke, hvis deres foretagelse for ham selv eller hans nærmeste ville medføre fare for liv, helbred eller velfærd.

§ 152. Den, som virker eller har virket i offentlig tjeneste eller hverv, og som uberettiget videregiver eller udnytter fortrolige oplysninger, hvortil den pågældende i den forbindelse har fået kendskab, straffes med bøde eller fængsel indtil 6 måneder.

Stk. 2. Begås det i stk. 1 nævnte forhold med forsæt til at skaffe sig eller andre uberettiget vinding, eller foreligger der i øvrigt særligt skærpende omstændigheder, kan straffen stige til fængsel indtil 2 år. Som særligt skærpende omstændighed anses navnlig tilfælde, hvor videregivelsen eller udnyttelsen er sket under sådanne omstændigheder, at det påfører andre en betydelig skade eller indebærer en særlig risiko herfor.

Stk. 3. En oplysning er fortrolig, når den ved lov eller anden gyldig bestemmelse er betegnet som sådan, eller når det i øvrigt er nødvendigt at hemmeligholde den for at varetage væsentlige hensyn til offentlige eller private interesser.

§ 152 a. Bestemmelsen i § 152 finder tilsvarende anvendelse på den, som i øvrigt er eller har været beskæftiget med opgaver, der udføres efter aftale med en offentlig myndighed. Det samme gælder den, som virker eller har virket ved telefonanlæg, der er anerkendt af det offentlige.

§ 152 b. Med samme straf som efter § 152 straffes den, som udøver eller har udøvet en virksomhed eller et erhverv i medfør af offentlig beskikkelse eller anerkendelse, og som uberettiget videregiver eller udnytter oplysninger, som er fortrolige af hensyn til private interesser, og hvortil den pågældende i den forbindelse har fået kendskab.

Stk. 2. Med samme straf som efter § 152 straffes endvidere den, som virker eller har virket som ansat ved De Europæiske Fællesskabers Statistiske Kontor, eller som arbejder eller har arbejdet i

kontorets lokaler, og som uberettiget videregiver eller udnytter fortrolige statistiske oplysninger, hvortil den pågældende i den forbindelse har fået kendskab.

§ 152 c. Bestemmelserne i §§ 152-152 b gælder også for de pågældende personers medhjælpere.

§ 152 d. Bestemmelserne i §§ 152-152 c finder tilsvarende anvendelse på den, som uden at have medvirket til gerningen uberettiget skaffer sig eller udnytter oplysninger, der er fremkommet ved en sådan overtrædelse.

Stk. 2. Med samme straf straffes den, der uden at have medvirket til gerningen uberettiget videregiver oplysninger om enkeltpersoners rent private forhold, jf. forvaltningslovens § 28, stk. 1, som er fremkommet ved overtrædelse af §§ 152-152 c.

Stk. 3. På samme måde straffes den, som uden at have medvirket til gerningen uberettiget videregiver oplysninger, der er fortrolige af hensyn til statens sikkerhed eller rigets forsvar.

§ 152 e. Bestemmelserne i §§ 152-152 d omfatter ikke tilfælde, hvor den pågældende:

- 1) er forpligtet til at videregive oplysningen eller
- 2) handler i berettiget varetagelse af åbenbar almeninteresse eller af eget eller andres tarv.

Forvaltningsloven

Videregivelse af oplysninger til en anden forvaltningsmyndighed

§ 28. For manuel videregivelse af oplysninger om enkeltpersoner (personoplysninger) til en anden forvaltningsmyndighed gælder reglerne i databeskyttelseslovens §§ 6-8 og 10 og § 11, stk. 1, og i artikel 5, stk. 1, litra a-c, artikel 6, artikel 7, stk. 3, 1. og 2. pkt., artikel 9 og 10 og artikel 77, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets forordning nr. 2016/679 af 27. april 2016 om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger og om fri udveksling af sådanne oplysninger, jf. databeskyttelseslovens § 2, stk. 1. For videregivelse af personoplysninger til en anden forvaltningsmyndighed, der helt eller delvis foretages ved hjælp af automatisk databehandling, finder reglerne i Europa-Parlamentets og Rådets forordning nr. 2016/679 af 27. april 2016 om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger og om fri udveksling af sådanne oplysninger og databeskyttelsesloven anvendelse, medmindre videregivelsen er reguleret af lov om retshåndhævende myndigheders behandling af personoplysninger.

Stk. 2. Oplysninger af fortrolig karakter, som ikke er omfattet af stk. 1, må kun videregives til en anden forvaltningsmyndighed,

1. når den, oplysningen angår, udtrykkeligt har givet samtykke,
2. det følger af lov eller bestemmelser fastsat i henhold til lov, at oplysningen skal videregives, eller
3. det må antages, at oplysningen vil være af væsentlig betydning for myndighedens virksomhed eller for en afgørelse, myndigheden skal træffe.

Stk. 3. Ved samtykke efter stk. 2, nr. 1, forstås enhver frivillig, specifik, informeret og utvetydig viljestilkendegivelse, hvorved den, oplysningen angår, ved erklæring eller klar bekræftelse indvilger i, at oplysningen videregives.

Stk. 4. Et samtykke efter stk. 3 kan tilbagekaldes. Inden der gives samtykke, skal den, oplysningen angår, oplyses om, at et samtykke kan trækkes tilbage. Det skal være lige så let at trække samtykket tilbage som at give det.

Stk. 5. Lokale administrative organer, som ved lov er tillagt en selvstændig kompetence, anses som en selvstændig myndighed efter stk. 2.

§ 29. I sager, der rejses ved ansøgning, må oplysninger om ansøgerens rent private forhold ikke indhentes fra andre dele af forvaltningen eller fra en anden forvaltningsmyndighed.

Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1 gælder ikke, hvis

1) ansøgeren har givet samtykke hertil,

2) andet følger af lov eller bestemmelser fastsat i henhold til lov eller

3) særlige hensyn til ansøgeren eller tredjemand klart overstiger ansøgerens interesse i, at oplysningen ikke indhentes.

§ 30. Fortrolige oplysninger, der udelukkende er indhentet med henblik på statistiske uddrag eller som led i en videnskabelig undersøgelse, må ikke videregives til en forvaltningsmyndighed til anden anvendelse.

§ 31. I det omfang en forvaltningsmyndighed er berettiget til at videregive en oplysning, skal myndigheden på begæring af en anden forvaltningsmyndighed videregive oplysningen, hvis den er af betydning for myndighedens virksomhed eller for en afgørelse, som myndigheden skal træffe.

Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1 finder dog ikke anvendelse, hvis videregivelsen påfører myndigheden et merarbejde, der væsentligt overstiger den interesse, den anden myndighed har i at få oplysningerne.

§ 32. Den, der virker inden for den offentlige forvaltning, må ikke i den forbindelse skaffe sig fortrolige oplysninger, som ikke er af betydning for udførelsen af den pågældendes opgaver.

Serviceoven

Kapitel 27

Underretningspligt

§ 152. Hvis en familie med et eller flere børn under 18 år eller vordende forældre flytter fra én kommune til en anden kommune og fraflytningskommunen finder, at et eller flere børn eller de vordende forældre har behov for særlig støtte af hensyn til barnets eventuelle særlige behov for støtte efter fødslen, skal fraflytningskommunen underrette tilflytningskommunen herom.

Stk. 2. I forbindelse med en underretning efter stk. 1, skal fraflytningskommunen oversende nødvendigt sagsmateriale, herunder en opsummering af relevante vurderinger, som fraflytningskommunen har foretaget i sagen.

§ 153. Personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentligt hverv, skal underrette kommunalbestyrelsen, hvis de under udøvelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til eller grund til at antage,

- 1) at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte,
- 2) at et barn umiddelbart efter fødslen kan få behov for særlig støtte på grund af de vordende forældres forhold,
- 3) at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte på grund af barnets eller den unges ulovlige skolefravær eller undladelse af at opfylde undervisningspligten, eller
- 4) at et barn eller en ung under 18 år har været udsat for overgreb.

Stk. 2. Skoleledere på folkeskoler skal underrette kommunalbestyrelsen, når en elev har ulovligt skolefravær på 15 pct. eller derover inden for et kvartal.

Stk. 3. Social- og indenrigsministeren kan fastsætte regler om underretningspligt for andre grupper af personer, der under udøvelsen af deres erhverv får kendskab til forhold eller grund til at antage, at der foreligger forhold, som bevirker, at der kan være anledning til foranstaltninger efter denne lov. Social- og indenrigsministeren kan endvidere fastsætte regler om, at andre grupper af personer har underretningspligt efter stk. 1, nr. 2, i forbindelse med aktiviteter uafhængigt af deres erhverv.

§ 153 a. Praktiserende læger, speciallæger og andre, der virker inden for social- og sundhedsvæsenet, kan med samtykke fra forældremyndighedens indehaver videregive oplysninger om børn og unge under 18 år med nedsat synsfunktion til Kennedy Centret. Kennedy Centret kan med samtykke fra forældremyndighedens indehaver videregive disse oplysninger til social-, sundheds- og undervisningsmyndighederne.

Stk. 2. Sundheds- og ældreministeren kan fastsætte nærmere regler om videregivelse af oplysninger til og fra Kennedy Centret efter stk. 1.

§ 154. Den, der får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år fra forældres eller andre opdrageres side udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, har pligt til at underrette kommunen.

§ 155. Kommunalbestyrelsen skal sikre, at der iværksættes en rettidig og systematisk vurdering af alle underretninger efter §§ 152-154 med henblik på at afklare, om barnet eller den unge har behov for særlig støtte. Kommunalbestyrelsen skal foretage central registrering af underretningerne med henblik på at understøtte tilrettelæggelsen af indsatsen.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal senest 24 timer efter modtagelsen af en underretning efter stk. 1 vurdere, om barnets eller den unges sundhed eller udvikling er i fare, og om der derfor er behov for at iværksætte akutte foranstaltninger over for barnet eller den unge.

§ 155 a. Når kommunalbestyrelsen modtager en underretning om et barn eller en ung, over for hvem kommunalbestyrelsen allerede har iværksat foranstaltninger, skal kommunalbestyrelsen genvurdere sagen. En eller flere personer i den myndighed, der løser opgaver inden for området for udsatte børn og unge, der ikke tidligere har deltaget i behandlingen af sagen, skal deltage i genvurderingen.

Stk. 2. Til brug for vurderingen af en underretning efter §§ 152-154, jf. stk. 1, kan der finde en samtale sted med barnet eller den unge. Samtalen kan finde sted uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver og uden dennes tilstedeværelse, når hensynet til barnets eller den unges bedste taler herfor. Ved underretning om overgreb mod et barn eller en ung skal der finde en samtale sted med barnet eller den unge. Ved underretning om overgreb mod et barn eller en ung fra barnets eller den unges forældres side skal samtalen finde sted uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver og uden dennes tilstedeværelse.

Stk. 3. Samtale efter denne bestemmelse kan undlades, i det omfang barnets eller den unges modenhed eller sagens karakter taler imod samtals gennemførelse.

§ 155 b. Kommunalbestyrelsen skal senest 6 hverdage efter modtagelsen af en underretning efter §§ 152-154 bekræfte modtagelsen af underretningen over for den, der foretog underretningen.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal orientere den, der har foretaget underretning efter § 153, om, hvorvidt den har iværksat en undersøgelse eller foranstaltninger vedrørende det barn eller den unge, som underretningen vedrører. Dette gælder dog ikke, hvis særlige forhold gør sig gældende.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen kan ved en underretning efter § 153 orientere den, der foretog underretningen, om, hvilken type foranstaltning den har iværksat, og om den planlagte varighed heraf, hvis oplysningen herom vil kunne have væsentlig betydning for den støtte, som den pågældende under udøvelse af hvervet eller tjenesten kan yde barnet eller den unge. Dette gælder dog ikke, hvis særlige forhold gør sig gældende.

§ 155 c. Når kommunalbestyrelsen modtager en underretning om, at en elev har ulovligt skolefravær på 15 pct. eller derover inden for et kvartal, jf. § 153, stk. 2, skal kommunalbestyrelsen træffe afgørelse om standsning af børne- og ungeydelsen. Afgørelsen er gældende for et kvartal